

Хальмгин эдл-ахун болн культуриин өөдллт

Партийн XX-ч хургийн тууджагч шийдвэрүүдийг күүцэгээр, промышленностин болн тосхлгн гардгыг оньгдарулах, МТС-н бүрдэмдэж оньгдаруудж хуврулхн төлө болн колхозн стройг батрулхн төлө кесг зүсн керг-үүлдврмүд авб. Энүг күүцэггн ашд, нуг эдл-ахуг улм бодан кемдэнд күрггдв, колхозмудин болн совхозмудин өсдк-өргдлгтн улм хурддв.

СССР-н промышленностин продукци гаргьгн зура эн джилн 3 кварталн туршар 103 процент күүцэгдв, эн цагин эргцд промышленн производствн кемдэжн, ниди джилн эн цагла дүнхүүлхлэ 10 процент өсв.

Эн джил нуг орн-нутгт сэн урггц авгдв. Төркн орн-нутгт 3 миллиард пудас үлү буудя оруудж өггдв, РСФСР 2 миллиард шаху пуд буудя оруудж өгчэнэ. Ним ик буудя Араса бодгнэс нааран хурадж аваг уга юмн.

Кели-амтнэ ленинск политикиг чикар күүцэгдэ, нөг күн эрк-шилгнэс үлдсн тоотиг уга кегдэ, КПСС-н ЦК хальмг кели-амтнэ автономн хэрү босхв—Хальмг автономн таньгч бүрдэлэ. Хальмг кели-амтнэ эдл-ахугинь болн культуриин өсдк-өргджүлхн тускд дөн-нөкд болхн туск керг-үүлдврэр Советск правительств кесг токтаврмуд гаргьад, 1958 джилн июль сарин чилгчэр мана автономн таньгчиг Хальмг АССР-д хуврэх КПСС-н ЦК-н болн Советск правительствн шийдвр гарв.

Хальмг автономн таньгчиг Хальмг АССР-д хуврэнд партид, терүнэ ленинск ЦК-д, Советск правительствд болн адр орс кели-амтнд нуг хальмг кели-амтн, Советск Хальмгин нуг күүч-көлчнр хантан өргв.

Партийн болн Советск правительствн хальмг кели-амтнд өгчэх килмджд ик дилвртэ хэрү өгхн төлө нуг совхозмудт, колхозмудт болн предприятест производствнн программан болзгасн урд күүцэгд, давуудж күүцэгд, КПСС-н XXI-ч хург тосхн төлө делгү социалистическ дөрлдэн делгрүлгддэнэ.

Мана таньгчиг республикд хуврүлсн учрар октябрин 19-д Хальмг АССР-н Деед Советд суньгьлгн болв. Эн өдр, мана республикд нуг оли-амтнэ байрин өдр болв. Суньгьврт 99,98 процент суньгьчнр орлцв, депутатирин кандидатирин төлө нуг суньгьчнрин 99,40 процентн дугьган өгв.

Партийн болн правительствн токтаврас иштэгээр 1957-1958 джилмүдт таньгчурн 20 миньгн шаху хальмг өрк-бүл нүүджд ирэд таньгччинн экономикн болн культуриин өсдк-өргджүлх кэдлмшт шунмгьагьар орлцв.

Эрки сэн производствннүд бодлжхн «Лиманний» совхозин ах хөөч, СССР-н Деед Советин депутат үр Ш. Кичикова. Эн джил ирг болгьнас эн 9 килограмм ноос киргьджд авб. «Сарна» совхозин хөөч, Хальмг АССР-н Деед Советин депутат үр Васьяев хөөггэн сэн чинтэ хадгьлад, хон болгьнас 6,6 килограмм ноос киргьджд авб. Ним улс оли.

Өдгэ цагт Черноземельск водопровод, Оля-Каспийск, Сарпинск, Терско-Кумек болн Кумо-Маныческ каналмуд тосхгддэнэ. Ус боодж хадгьлдг Чограйск тосхлт кехин туск кэдлмшт кегддэнэ.

Республикин совхозмуд болн колхозмуд тарэ тарг газран зөвэр өрг-

★
Н. ИВАНОВ.
Хальмг АССР-н Деед Советин Президиумин Ахлач.

жүлв. Республикд 111 миньгн гектар эрди-шиша таргдв, энн 1957 джилнэр болхла, 2,5 холван ик. Буудян болн малин хотин культурумдин урггц дегд сэн болв. Дундлад буудян урггц, эрди-шиша усагьар, республикд 12,7 центнер гектар болгьнас авгдв, зарм районд энүнэс икар авгдв, үлгүрн, Западн районд 40126 гектар газрас 20,9 центнер буудя гектар болгьнас авгдв. Яшалтинск районд 42310 гектар газрас 20,6 центнер буудя гектар болгьнас авгдв.

Эн джил, хадгьн цоклгн хойрин онц кегджд нуг тарананн 50 процентэс үлүн хургдв.

Октябрин 20 күртэ совхозмуд болн колхозмуд 11,3 сай пуд буудя государствд хулдв, энн зурагьасн 2,7 холван ик. Таранэ эки болн малин хотин буудя бүкдэн бөлдгдв, колхозникудт күүч-көлснэ өдртн хошад килограмм буудя өггдв.

Эн хойр джилн эргцд бөд малин тө 28 процент; хон 40 процент өсв. Малаас авгд шим-шүүсн чинг өсв. Хойр джилн эргцд хөбнэс авгд ноосн 17.750 центнер күрч өсв, махи — 27.950 центнер, үсн — 23.500 центнер, бидги — 2.913 миньгн өсв.

Колхозмуд болн совхозмуд эн джил малин хот бөлдггэн бүрдэмдэгтээр күүцэгхэв. 589.934 тонн өвсн бөлдгдв, 1957 джилнэр болхла, 180 миньгн тонн ик. 368 000 тонн силос даргдв, ниди джилнэр болхла 5 холван ик. Концентрированн хот 104 миньгн тонн бөлдгдв.

1958 джил селэнэ эдл-ахун производстд ик дилвр бэрсн учрар Цугсоюзин Селэнэ Эдл-ахун Гяахүлин Ах комитет мана республикиг негдгч девнэгн дипломар мөрөлв. Кесг колхозмуд, совхозмуд болн селэнэ эдл-ахун нүүрт йовгч кесг улс, партиин, советск кэдлчнр, производствн болн сургьулчнрин бригадин члэд Цугсоюзин Селэнэ Эдл-ахун Гяахүлд орлчачнрт батгдв.

Эн джилн йисн сарин туршар мана республикин промышленность зурагьан 108, 7 процент күүцэгд, зурагьасн давуудж государствд 5 сай 200 миньгн арслнга продукци өгв. Эн джил нег үлү саянэр кэдлжхнн. Прикаспийск загьсна консерви комбинатин болн загьс аньндг эдл-ахусин коллективс. Дөрлдэнд үзмдгтэ сэн кэдлмш үзүлсн: «Каспиец» колхозин ставной шүүгүлин звеновой, Хальмг АССР-н Деед Советин депутат үр П. Зубков. Энүнэ звено 111 центнер загьс бэрх зурагьан 400 центнер загьс бэрджд күүцэв. Хальмг АССР-н Деед Советин депутат загьсна консерви заводин расфасовщица П. Чидингова зурагьан оньдин 150-170 процент күргджд күүцэнэ.

Республикд государствнн тосхлт келгнд гидж хойр джилн туршар 207 сай арслн мөнг гаргьджд өгсн. Энүнэс олзгдсн 150 сай шаху арслн. Республикд 15 сарин туршар коммунальн эдл-ахун халхар 16 миньгн квадратн зяатэ гермүд бэргдв, капиталн тавцин мөнгнэс 86,5 процент олзгдв; совхозмудт 27,4 квадратн метр гермүд, эс гиджд зурагьасн 55 процент күүцэгдв.

Школмуд, больниц болн нань

чигн культури-бывовой учрежденис республикд тосхлд парти болн правительств икар оньган өгдд. 27,2 сай арслн мөнг эн кергт өгв. Эн цагин туршар 2140 ормта школмуд, 105 орта больниц тосхлдв, 5560 ормта школмуд, 300 орта больниц тосхгддэнэ. Болв эн тоот тосхлт республикин өсдкжх некириг тедкдлжх. Эн учрар школмуд, больниц, промышленн предприятис, культури-просветительн учрежденис, амтн баадг гермүд тосхлд оньган өгч дарунэн тускар керг-үүлдвр авх кергтэ.

Эрдм-сургьул, культури болн эрүлменд харлгьна керг үүлдврт гидж мана республикд 111,5 сай арслн мөнгн өггдсн. Мана республикд государствнн ик дөн өгөнэ ашд, 195 эклц болн долан джилэ, 34 дундин школмуд кэдлжэнэ, эднд 22580 сургьулчнр дасджана, бичкдүдин 3 гер, бичкдүдин 35 сад кэдлжэнэ. Багшнрин медрэ бөддүлдг институт болн тууджин, кели болн литературн илчн-шиндлжлгнэ институт баянэ. Ставропольск пединститутд болн Черкесск педучилищд хальмг отделенис бөрдгдв.

Давсн хойр джилн эргцд орн-нутгин ах болн дундин сургьулнн завденис льгот олзлжд орчхадгар 570 хальмг багьчуд илгэгдв. Бичкдүдт хальмг кели дасхгднэ. Эн джил хальмг кели 178 классмуд кэдлжэнэ, терүнд 2500 сургьулчнр негдгч болн хойрдгч класс дасджахана. Ах классмудт бас хальмг кели дасхгднэ. 13 учебник хальмг келэр барлгджд гарв.

Республикд өдгэ цагт 104 клуб, 89 библиотек, 95 кино, би-дуугьин государствнн хальмг ансамбль, драматическ театр, бичкдүдин күгджимн школ, республиканск библиотек кэдлжэцхэнэ, Островскийн нертэ Ленинградск театральн институтд хальмгин студий бөрдгдв, хальмгин дегтрин издательств бөрдгдв, районд 10, республиканск 1 типограф кэдлжэцхэнэ, республиканск 2, районд 10 газетс барлгджд гаргьгднэ. «Теегин герл» гидг литературн-художествн альманах барлгджд гарна. Республикд 44 больниц, эмчин 9 амбулаторий, 146 фельдшерск пунктс, 3 тубдиспансер, бичкдүдин 41 яель, эрүл-мендин 5 пунктс, района 11 санэпидемстанцс кэдлжэнэ.

Хальмг кели-амтнэ төлө партин болн правительствнн өгчэх килмдждар өмгшсн Хальмгин күүч-көлчнр нуг чидлэн арвлл уга, Октябрин 41-ч бөинг болн КПСС-н XXI-ч хургин ик дилвртэ тосад, Төрскнэнн оли-амтнэ баядл-джиргьлнн ясерулхар ноолда кеджэнэ.